

Izabela Dzierwa-Pabin

Rola prokuratora w procesie cywilnym

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 11, 19-23

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Izabela Dzierwa-Pabin – ROLA PROKURATORA W PROCESIE CYWILNYM

Abstract

The author presents the rules of accession of a consumer advocate, labor inspector, and social organization to the already ongoing civil trial.

The operation and usefulness of these regulations was rated in terms of care for the safety of citizens and from the point of view of the sustainability of process.

Key words: threat, safety, lawyer

Abstrakt

Autorka przedstawiła zasady przystąpienia do już toczącego się procesu cywilnego prokuratora, rzecznika konsumentów, inspektora pracy oraz organizacji społecznej, jak również zasady zainicjowania i wytoczenia procesu przez te organy.

Oceniono sposób działania i przydatność tych regulacji z punktu widzenia dbania o bezpieczeństwo obywateli i z punktu widzenia zasady trwałości procesu.

Słowa klucze: zagrożenie, bezpieczeństwo, prokurator

W procesie cywilnym uczestnicy postępowania mają bardzo różny charakter. Oprócz stron w procesie mogą brać udział także inne podmioty, co nie narusza zasady dwustronności procesu ponieważ - odróżnia ich od stron procesowych to, iż nie są stronami stosunków ze sfery prawa prywatnego, których proces dotyczy wprost i bezpośrednio²⁵. Obowiązujący kodeks postępowania cywilnego nie zna spraw, w których udział prokuratora w formie powództwa byłby obligatoryjny.

Zgodnie z aktualnym stanem prawnym prokurator może żądać wszczęcia postępowania w każdym stanie sprawy, jak również wziąć udział w każdym toczącym się postępowaniu. W sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego prokurator może wytoczyć powództwo tylko w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 7 k.p.c.). Prokurator podejmując czynności w granicach zakreślonych przepisami kodeksu postępowania cywilnego nie może naruszyć swobody kształtowania stosunków cywilnoprawnych pomiędzy stronami, jeżeli są one zgodne z prawem²⁶. Miejscowo właściwy jest sąd ze względu na siedzibę sądu właściwego dla rozpoznania sprawy cywilnej. Jeżeli prokurator wstępuje do postępowania, nie jest związany z żadną ze stron, czyli zajmuje samodzielną pozycję (art. 60 k.p.c.).

Natomiast odmiennie przedstawia się sytuacja gdy prokurator wytacza powództwo na rzecz określonego podmiotu, który mógłby występować w charakterze strony - wtedy sytuacja prokuratora nie różni się od sytuacji strony prywatnej²⁷.

Wytoczenie powództwa przez prokuratora może nastąpić np. jeżeli podmiot sam nie podejmuje obrony swych praw.

²⁵K. Piasecki, *Postępowanie sporne rozpoznawcze*, C H Beck 2004 r., s. 206.

²⁶Rozporządzenie Ministra sprawiedliwości w sprawie regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz. U. Nr 38, poz. 163 ze zm.).

²⁷K. Piasecki, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 211.

Prokuratorowi w każdej sytuacji przysługuje tylko tzw. formalna legitymacja procesowa²⁸. Z tego też względu, sąd obowiązany jest zawiadomić o wytoczeniu powództwa osobę, na rzecz której prokurator wytoczył powództwo (art. 56 § 1 k.p.c.). Od chwili otrzymania takiego zawiadomienia osoba zawiadomiona może wstąpić do sprawy. Wstąpienie takie może nastąpić w każdym stanie sprawy, bez znaczenia jest faza toczącego się postępowania ani termin. Nie jest w ogóle konieczne by osoba zawiadomiła sąd o tym, czy chce do postępowania w ogóle przystąpić. Nawet w wypadku zawiadomienia sądu o woli nieprzystąpienia do toczącego się postępowania, strona może zmienić zdanie i później przystąpić do postępowania²⁹. Dowolność przystąpienia do sprawy osoby, na rzecz której powództwo zostało wytoczone, sprawia iż woli tego podmiotu pozostawiona została kwestia wielopodmiotowej strony powodowej.

Sformułowanie „w każdym stanie sprawy” oznacza, iż można przystąpić do sprawy zarówno w trakcie postępowania przed sądem pierwszej jak i drugiej instancji. Oświadczenie o przystąpieniu do sprawy nie musi być złożone w szczególnej formie. W związku z tym może być to oświadczenie złożone w piśmie procesowym jak również dopuszczalne jest oświadczenie ustne na rozprawie. Wraz z przystąpieniem może być dokonana czynność procesowa. Od chwili swojego wstąpienia do sprawy osoba wstępująca staje się stroną i występuje obok prokuratora jako drugi powód w toczącej się sprawie. Wydaje się, iż konieczne jest uiszczenie opłaty od pozwu przez przystępującego powoda. Osoba, która przystąpiła do sprawy jest uprawniona do czynności jakie są dopuszczalne ze względu na stan sprawy.

Od chwili przystąpienia do sprawy strony stosunku prawnego, pozycja prokuratora jest określona przez przepisy o współuczestnictwie jednolitym - stosowane odpowiednio. Miedzy prokuratorem a stroną przystępującą nie powstaje jednakże współuczestnictwo jednolite. Czynności dokonane przez stronę wiążą prokuratora, a czynności dokonane przez prokuratora są skuteczne w stosunku do strony. W przypadku współuczestnictwa jednolitego zasadą jest, że czynności dyspozytywne muszą być dokonywane przez wszystkich współuczestników łącznie. Wydaje się jednak, iż „odpowiednie” stosowanie przepisów o współuczestnictwie jednolitym przy uczestnictwie prokuratora w sporze modyfikuje tę zasadę. Przyjmuje się bowiem, iż czynności te mogą być podejmowane skutecznie przez samą stronę. Zgoda prokuratora na dokonanie tych czynności nie warunkuje ani skuteczności czynności dyspozytywnych ani ich dopuszczalność. Pogląd ten podzielił Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów wpisanej do księgi zasad³⁰. Postawa prokuratora w stosunku do tych czynności może mieć co najwyżej wpływ na ocenę ich dopuszczalności (por. art. 203 § 4 i art. 223 § 2 k.p.c.). Czynności dyspozytywne dokonuje sam podmiot uprawniony materialnoprawnie, natomiast postawę prokuratora można ocenić jako akceptację tej czynności bądź jej brak.

W przypadku cofnięcia pozwu sprawa przedstawia się odmiennie. Nie jest to bowiem czynność materialnoprawną a jedynie procesową. W razie współwystępowania po stronie powodowej powoda i prokuratora cofnięcie pozwu jest możliwe przez oba te podmioty razem, nie wyklucza to bynajmniej dokonanie tej czynności przez każdego z nich oddzielnie. Brzmienie art. 73 k.p.c. nie wymaga bowiem zgody współuczestnika jednolitego do cofnięcia pozwu. Dopuszczalne jednakże jest cofnięcie pozwu w zakresie jego udziału w tym postępowaniu. Cofnięcie pozwu należy zatem tłumaczyć jako równoznaczne z wycofaniem się z toczącego się procesu, jednakże nie może spowodować cofnięcia pozwu w całej sprawie³¹.

Mimo nieprzystąpienia do toczącego się postępowania podmiotu, na rzecz którego prokurator wytoczył powództwo, jest on na podstawie wielu przepisów traktowany jako stroną postępowania i z nim jako stroną związane są określone skutki postępowania, np.: wyłączenie sędziego (art. 48 § 1 pkt 1 – 4 k.p.c.); zawieszenie postępowania z powodu śmierci tego podmiotu (art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.); odmowa zeznań przez świadka (art. 261 § 1 k.p.c.) czy wreszcie przeprowadzenie dowodu z przesłuchania stron (art. 301 k.p.c.).

²⁸Wyjątek stanowić będą powództwa z art. 22 i art. 86 k.r.o.

²⁹W tym tonie orzeczenie SN z dn. 28 września 1971 r., III PRN 69/71, nr 12, poz. 59.

³⁰Uchwała SN z 23 lutego 1970 r., III CZP 81/69, OSNCP 1970, NR 7-8, poz. 119.

³¹T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, t. I, s. 206 i 167.

Ustawodawca wychodzi z założenia, iż udział prokuratora może okazać się celowy w każdego rodzaju sprawie (art. 59 k.p.c.). Ocena celowości udziału prokuratora w sprawie jest dokonywana przez sąd rozpatrujący sprawę. Ocena ta w przeważającej mierze opierać się będzie na charakterze sprawy, jej okolicznościach faktycznych, jak również na czynnościach stron lub braku tych czynności w postępowaniu. Gdy sąd dojdzie do przekonania, iż udział prokuratora jest potrzebny zawiadomia o tym prokuratora. Zawiadomienie to nie jest dla prokuratora wiążące. Decyzja o wstąpieniu do sprawy zależy zawsze od niego.

Możliwe jest również włączenie się prokuratora do toczącego się postępowania z własnej inicjatywy - gdy uzna on, że jego udział w sprawie jest celowy (art. 57 k.p.c.).

W takiej sytuacji prokurator nie jest związany z żadną stroną. Jego stanowisko jest w pełni samodzielne, jest on trzecim obok stron podmiotem postępowania procesowego. Samodzielne stanowisko prokuratora decyduje o tym, że jego wnioski i oświadczenia nie są związane z procesową pozycją żadnego innego podmiotu postępowania. Oświadczenia i wnioski składane przez prokuratora mogą działać na korzyść jak i na niekorzyść jednej jak i drugiej strony postępowania. Należy jednak podkreślić, iż samo wstąpienie do sprawy prokuratora nie sanuje braku legitymacji procesowej.³²

Czynności procesowe podejmowane przez prokuratora zależą od stadium, w jakim znajduje się postępowanie w momencie wstąpienia prokuratora. O podejmowaniu konkretnych działań w procesie decyduje sam prokurator, oceniając ich celowość. Udział prokuratora w postępowaniu powoduje konieczność doręczenia mu wszelkich pism procesowych, zawiadomienia go o terminach sądowych, konieczność doręczenia orzeczeń sądowych (art. 60 § 1 k.p.c.)³³.

Prokurator na podstawie art. 60 § 2 k.p.c. uzyskał prawo do zaskarżenia każdego orzeczenia, na które przysługuje środek odwoławczy. Uprawnienie to nie jest uzależnione od udziału w postępowaniu poprzedzającym wydanie zaskarżonego orzeczenia³⁴.

II. Powiatowy rzecznik konsumentów, inspektor pracy

W sprawach o ochronę interesów konsumentów powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów może wytaczać powództwa na rzecz obywateli (art. 63³ k.p.c.). Sprawami o ochronę konsumentów są sprawy wynikające z różnego rodzaju umów między konsumentem (nabywcą, usługobiorcą) a profesjonalistą prowadzącym działalność gospodarczą.

Jeżeli rzecznik konsumentów wytacza powództwo stosuje się do niego art. 55, 56 i 58 k.p.c. Przepisy te określają: wytoczenia powództwa; jego pozycję procesową w przypadku przystąpienia do procesu osoby, na rzecz której powództwo zostało wytoczone; to kiedy mają odpowiednie zastosowanie przepisy o współuczestnictwie jednolitym oraz to, że gdy nie dojdzie do przystąpienia osoby, na rzecz której powództwo zostało wytoczone, rzecznik sam występuje po stronie powodowej - nie będzie jednak mógł rozporządzać przedmiotem sporu.

W przypadku wstąpienia rzecznika konsumentów do toczącego się postępowania odpowiednie stosowanie przepisów o prokuratorze ulega znacznej modyfikacji, ponieważ sam udział rzecznika w postępowaniu uzależniony jest od zgody powoda (art. 63³ k.p.c.)³⁵. Rzecznik, który wstąpił do sprawy nie ma pozycji podmiotu nie związanego żadną ze stron a więc jego samodzielność jest znacznie ograniczona w stosunku do pozycji prokuratora. Jego udział w procesie ma zawsze na celu ochronę praw konsumentów, a jego pozycja procesowa związana jest ze stroną powodową³⁶.

To, że rzecznik jest uprawniony do wytaczania powództw na rzecz obywateli, oznacza, że nie może on ani wytaczać powództwa, ani przystępować do sprawy w interesie grupowym.

³²Orzeczenie SN z 10 luty 1972 r., II CR 663/71, OSNCP 1972, nr 7-8, poz. 148.

³³T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Komentarz...*, op. cit., s. 206 i 167.

³⁴*Ibidem*, s. 171.

³⁵Bliżej na ten temat: A. Pawałowski, S. Koroluk, *Prawo ochrony konsumentów*, Warszawa 2002.

³⁶T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Komentarz...*, op. cit., s. 180.

Sytuacja przedstawia się identycznie w stosunku do państwowego inspektora pracy. Jest on bowiem tak jak powiatowy rzecznik konsumentów podmiotem w procesie działającym w celu ochrony praw obywatela. Możliwość wstąpienia powiatowego inspektora pracy do toczącego się procesu uzależniona jest również od zgody powoda (art. 63² k.p.c.).

Inspektorzy pracy mogą wytaczać powództwa o ustalenie istnienia stosunku pracy na rzecz obywateli, chodzi tu zatem o pozytywne ustalenie istnienia stosunku pracy. Inspektorzy pracy nie mogą natomiast występować z powództwem o ustalenie nie istnienia stosunku pracy.

Inspektorzy pracy mogą wstępować do już toczącego się postępowania i to w każdym stadium tego postępowania czyli od wytoczenia powództwa przez uprawniony podmiot aż do chwili upromocnienia się orzeczenia kończącego to postępowanie.

Udział inspektora pracy podyktowany jest zawsze dążeniem do ochrony praw obywatela, na rzecz którego powództwo zostało wytoczone, stąd też jego udział w procesie znacznie różni się od niezwiązanej z żadną ze stron pozycją prokuratora³⁷. Również gdy powództwo na rzecz obywateli wytacza inspektor pracy do jego pozycji stosuje się odpowiednio przepisy art. 55, 56 i 58 k.p.c. regulujących pozycje prokuratora.

III. Organizacje społeczne

Również do organizacji społecznych wnoszących powództwo na rzecz obywateli stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze. Art. 61 § 1 wskazuje dwa rodzaje spraw, w których organizacje społeczne mogą wytaczać powództwo na rzecz obywateli³⁸. Zalicza się tu sprawy o roszczenia alimentacyjne oraz o ochronę konsumentów. Do stanowisko organizacji społecznych odpowiednie zastosowanie mają artykuły 55 i 56 k.p.c. dotyczące prokuratora. Oznacza to konieczność wskazania podmiotu, na rzecz którego powództwo zostaje wytoczone. Podmiot ten ma prawo wstąpienia do sprawy w każdym stadium postępowania. Skuteczne są w stosunku do tego podmiotu procesowe i materialnoprawne skutki czynności podejmowanych w postępowaniu. Odpowiednie stosowanie przepisów o prokuratorze ogranicza się do określenia dopuszczalności i skuteczności podejmowanych przez organizacje społeczne czynności procesowych. Wstąpienie organizacji społecznych może nastąpić w każdym stadium postępowania. Ograniczenie wstąpienia organizacji powołanych do ochrony praw konsumentów, ochrony środowiska, ochrony praw z tytułu wynalazczości, zostało uzależnione jedynie od zgody powoda (art. 61 § 1 k.p.c.).

Pozycja procesowa organizacji społecznych, które przystąpiły do toczącego się procesu, różni się znacznie od pozycji prokuratora, który jest podmiotem trzecim w sytuacji wstąpienia do toczącego się postępowania. Celem organizacji społecznych przystępujących do postępowania po stronie podmiotu jest ochrona jego praw. Z drugiej strony odpowiednie stosowanie przepisów o wstąpieniu prokuratora pozwoli w sprawach, w których wstąpienie to jest podyktowane interesem grupowym przyjąć bardziej samodzielne stanowisko tych organizacji w procesie - nie związanych tak bezwzględnie ze stanowiskiem strony powodowej³⁹.

³⁷T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 178.

³⁸Ramy niniejszego opracowania nie pozwala na dogłębne omówienie problematyki organizacji społecznych stąd zalecam literaturę na ten temat: A. Zieliński, *Ochrona roszczeń pracowników w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1969; T. Musiak, *Udział organizacji społecznych w ochronie praw obywateli w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972.

³⁹T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 176.

Bibliografia

1. Piasecki K., *Postępowanie sporne rozpoznawcze*, C H Beck 2004 r.
2. Ereciński T., Gudowski J., Jędrzejewska M., *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, t. I.
3. Pawłowski A., S. Koroluk, *Prawo ochrony konsumentów*, Warszawa 2002.
4. Zieliński A., *Ochrona roszczeń pracowników w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1969.
5. Musiak T., *Udział organizacji społecznych w ochronie praw obywateli w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972.
6. Orzeczenie SN z 10 lutego 1972 r., II CR 663/71, OSNCP 1972, nr 7-8, poz. 148
7. Wyrok SN z dn. 28 września 1971 r., III PRN 69/71, nr 12, poz. 59;
8. Uchwała SN z 23 lutego 1970 r., III CZP 81/69, OSNCP 1970, NR 7-8, poz. 119.